

למי יש חסינות מעין הרע?

האם היום בשבוע בו נולדתי אומר עליי משהו,
ומה אפשר לעשות עם המידע הזה?

האם עין הרע הוא דבר אמיתי, ולמי יש
חסינות ממנה?

חוברת למרצה

תובנות לחיים

טעימה מתורתו של הרבי

פרשת ויחי

לתרומות והקדשות, צרו קשר: jewishinsights@shluchim.org

Published and Copyright 2021 by
Shluchim Office International
816 Eastern Parkway, Brooklyn, NY 11213
718.221.0500

5781 - 2021

נוסד בימי השבעה לזכרון ולע"נ הרב גבריאל נח וזוגתו רבקה הי"ד הולצברג
שלוחי הרבי במומבאי, הודו

תוכן השיעור:

א. סגולתו של יום חמישי.....5

על פי הגמרא, היום (בשבוע) בו האדם נולד משקף את אופיו (מקור 1).

הרבי מסביר זאת על פי הביאור בתורת החסידות, שהשבוע הראשון של הבריאה נותן את הטון לכל השבועות שיבואו אחריו. כל ימי ראשון ושני מושפעים מיום הראשון והשני של הבריאה. לכן, בבריאה של כל יום יש הוראה עבור התנהגות האדם באותו היום.

לדוגמה: ביום חמישי הקב"ה ברא את הדגים והעופות שמזונם ניתן להם בחסד מה'. לכן יום חמישי הוא זמן טוב להרבות במעשים טובים.

ב. נגד עין הרע.....9

בפרשת השבוע, מברך יעקב את יוסף שלא תשלוט עין הרע בצאצאיו (מקור 2). הגמרא מספרת שרבי יוחנן לא פחד מעין רעה, משום שהוא מזרעו של יוסף. ומסבירה זאת גם בכך שיוסף המשיל את ילדיו בברכתו לדגים שבים, שאין עין הרע שולטת בהם. (מקור 3).

הדגים חבויים בים ואינם מתפארים במספרם הרב, ולכן, עין רעה אינה משפיעה לרעה על התרבותם. ברכה זו קשורה גם עם יום החמישי – כאשר ה' בירך את הדגים שיפרו וירבו.

ב. עין הרע לא שולטת.....9

רעיון זה יכול להוות דילמה עבור אדם שפועל בהצלחה עבור מטרה טובה. האם עליו לשמור על פרופיל נמוך כדי להימנע מקנאה ועין הרע?

הרבי מדגיש ששמו של הרבי הקודם הוא – "יוסף". וכפי שרבי יוחנן אמר, שעין הרע לא שולטת בו כיון שהיה צאצא של יוסף (מקור 3), כך גם אנו – צאצאיו וחסידיו של יוסף. כאשר אנו עושים מעשים טובים והולכים בדרכו של הרבי הקודם, אין לנו ממה לחשוש.

יתר על כן: הקנאה והאתגרים יכולים גם להיות סיבה להצלחה. כפי שה' ברך את העם במצרים "כאשר יענו אותנו כן ירבה וכן יפרוץ", האתגרים רק מחזקים אותנו.

פתיחה

סגולות בכלל, וסגולות נגד עין הרע, הם מצרך מבוקש בין יהודים.

כולם מכירים את הסבתא היהודייה הטיפוסית שאומרת "טפו טפו טפו" או ביטוי יהודי אירופאי ישן אחר כדי להדוף את עין הרע.

(ליהודי פרס יש מנהג דומה, שבבר מצווה, בחתונה או באירועים משמחים אחרים, הם מזמרים "קולו לו לולו" מהר מאוד ובקול רם, עם גובה גבוה מאוד, כדי להדוף את עין הרע.)

אך האם אמונות ומנהגים אלו מקורם במסורת היהודית?

בשיעור זה נלמד על כמה "סגולות" מפתיעות ועל הגישה היהודית לעין הרע.

הערה למרצה: מומלץ מאוד להקשיב להקלטה של השיחה. מצויב הלינק:

<https://ashreinu.page.link/6CWL>

א. סגולתו של יום חמישי

מקור 1 על פי תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף קנ"ו ע"א (עם ביאור ותרגום אבן ישראל)

סגולות ימי השבוע על פי ר' יהושע בן לוי

כתוב ה' על פנקסו של ר' יהושע בן לוי:

מי שנולד באחד בשבת יהא אדם ולא אחת בו. מה הפרוש "ולא אחת בו"? ... או כלו לטוב או כלו לרע. מה טעם הדבר? - שנבראו בו ביום הראשון אור וחשך.

מי שנולד בשני בשבת יהא אדם רגז. מה טעם הדבר? - משום שנחלקו בו המים העליונים והתחתונים בימי בראשית, והרי הוא אפוא יום של מחלוקת.

מי שנולד בשלישי בשבת - יהיה אדם עשיר. מה טעם הדבר? - משום שנבראו בו עשבים, שהם תמיד בשפע גדול.

מי שנולד ברביעי בשבת - יהיה אדם חכם ובקי. מה טעם הדבר? - שנתלו בו המאורות. והחכמה משולה לאור.

מי שנולד בחמישי בשבת - יהיה אדם גומל חסדים. מה טעם הדבר? - משום שנבראו בו דגים ועופות שאינם מתפרנסים מעבודתם אצל בני אדם, אלא מזונם נתן להם בחסד ה'.

מי שנולד בערב שבת - יהיה אדם חזון. אמר ר' נחמן בר יצחק: הפננה היא שיהיה חזון במצות, שכן ערב שבת עקר הנעשה בו הוא הכנה ליום השבת.

מי שנולד בשבת - קדוש גדול יקרא, כיון שנולד בשבת שהוא יום קדוש.

<< הרבי

לכל יום יש סגולה מיוחדת

ישנה סוגיא בגמרא (בסיום וחותם מסכת שבת)¹ שבה מבואר שכל יום מימי השבוע יש בו סגולה מיוחדת בנוגע לאופן הנהגתו של האדם שנולד ביום זה.

ובנוגע ליום החמישי: "מי שנולד בחמישי בשבת - יהיה אדם גומל חסדים. מה טעם הדבר? - משום שנבראו בו דגים ועופות", כפי שמבאר רש"י את הקשר - לפי שדגים ועופות "אין טורחין לאוכלין, אלא ניזונים בחסדו של הקב"ה".

ביאור הדברים:

ידוע ומבואר בדרושי חסידות², שכל הענינים דשבעת ימי בראשית חוזרים ונשנים בכל שבוע, וזהו הטעם לאמירת "היום יום ראשון בשבת", אף אל פי ש"מבריאת העולם עד עתה כבר יש אלפים ורבבות ימים", לפי "שהן ימי ההיקף שחוזרין חלילה", ולכן, "כל יום ראשון הוא ממש יום ראשון כמו יום ראשון של ששת ימי בראשית"³...

ומכיון שבכל יום מימי השבוע חוזרים ונשנים כל הענינים שהיו ביום זה בפעם הראשונה (בשבעת ימי בראשית), מובן, שהסגולה המיוחדת דכל אחד משבעת ימי בראשית, יש לה השפעה על טבעו ותכונתו של האדם שנולד ביום זה.

חסד הבורא לעופות ודגים

ולכן, מי שנולד בחמישי בשבת - יהיה אדם גומל חסדים - דמכיון שבבריאתו של הקב"ה ביום החמישי מורגש הענין ד"גמילות חסדים", שבו נבראו דגים ועופות ש"אין טורחין לאוכלין, אלא ניזונים בחסדו של הקב"ה, הנה גם אצלו נעשית תכונה זו וטבע זה - יהיה אדם גומל חסדים.

כלומר: נוסף לזה שכל אחד ואחד מישראל חייב לעסוק ב"גמילות חסדים", וכמאמר רבותינו ז"ל, על הפסוק "ולדבקה בו", מה הקב"ה גומל חסדים אף אתה גומל חסדים, ועד שהענין ד"גמילות חסדים" הוא אחד מהסימנים של בני ישראל: "רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים"⁴ - הנה נוסף לזה ישנה הדגשה מיוחדת בנוגע ליהודי זה שנולד ביום החמישי בשבוע - שהוא יהיה אדם גומל חסדים...

להוסיף בגמילות חסדים

ביאור ההוראה בנוגע למעשה בפועל:

הוספה בעבודה הפרטית ד"גמילות חסדים". והכוונה בזה - הן בנוגע ל"גמילות חסדים" כפשוטה, והן בנוגע ל"גמילות חסדים" במובן הרוחני - שזהו כללות הענין דהשפעה על הזולת, הפצת התורה ומצוותי".

וכל זה - באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, בדוגמת גמילות חסדים דיום חמישי בששת ימי בראשית - "חסדו של הקב"ה".

מכיון שבכל שבוע העולם "נברא מחדש", לכן לכל יום בשבוע יש תכונה מיוחדת שמאפיינת אותו מאז בריאת העולם, יום שמסוגל ביותר בתכונה המסוימת שלו.

על כל אחד מאתנו להוסיף באותו יום בתכונה שבה מתייחד היום הזה. שבת זה קל, כי כולנו באים לבית הכנסת ומוסיפים קדושה ביום הזה

יום רביעי, למשל, הוא יום מסוגל ללימוד התורה.

(4) יבמות עט, א.

(2) גם בדרושי בעל יום ההולדת (סה"מ תרע"ח ע' רס"ט).
(3) לקרית שה"ש כה, א.

ביום שלישי, אפשר להיות קצת יותר "אגרסיביים" בעסקים או בהשקעות, כי זה יום שמסוגל יותר להצלחה בעסקים.

ביום שני, כדאי להיזהר מאוד בענייני מחלוקת...

בשיחה זו מדגיש הרבי את חשיבותו של יום חמישי, שמדרכן אותנו להוסיף בגמילות חסדים.

אולי יש לומר, שמומלץ לכל אחד לעשות לעצמו מנהג קבוע בכל יום חמישי, להוסיף במעשי חסד וצדקה, שכן יום זה מסוגל לגמילות חסדים.

ב. נגד עין הרע

מקור 2 בראשית, פרק מ"ט פסוק כ"ב

בפרשתנו אנו קוראים על מותו של יעקב אבינו, ועל הברכות שהוא בירך את בניו לפני מותו. כל אחד מהם קיבל את הברכה שמתאימה לו ולשבטו אחריו. יוסף מקבל ברכה ארוכה ולבבית שמתחילה בפסוק דלהלן:

בֶּן פֶּתֶחַ יוֹסֵף, בֶּן פֶּתֶחַ עֵינִי, בְּנוֹת צַעֲדָה עָלֵי-שׁוֹר:

רש"י:

וְעוֹד דִּרְשׁוּהוּ לְעֵינֵי שְׁלֹט בְּזַרְעוֹ עֵין הָרַע;

מה זה 'עין הרע'?

האם אנחנו מאמינים בעין הרע? כל אחד זוכר את הסבתא שלו אומרת "טפו טפו טפו, שלא יהיה עין הרע" וכיו"ב. אבל גם ביהדות אנחנו מוצאים שעושים דברים רבים כדי שלא יהיה עין רעה.

בספר "שערי אפרים" מובא "שלא מניחין לעלות לתורה שני אחים זה אחר זה, וכן הבן אחר האב בשביל עין הרע. ואפילו אב עם בן בנו אין לקרות זה אחר זה אם אין כל כך צורך בדבר, ובשמחת תורה מקילין בזה".

כולנו מכירים את המנהג של שבירת הכוס מתחת לחופה, והכל יודעים שהטעם הוא זכר לחורבן. אבל ישנו טעם נוסף שהרבה לא יודעים, שהוא נגד עין הרע. כפי שמופיע ב"טעמי מנהגים": נוהגים לשבור כוס בחופה להראות שלא יהא שולט עין הרע, מחמת ריבוי עם שיש בחופה אולי יש עין הרע ע"כ שוברים את הכוס כדי שישלוט עין הרע על הכוס, והוא חלק לס"א שרוצה תמיד בחורבן ופירוד" (טעמי המנהגים עמ' תיב). כלומר, שאם משהו צריך חלילה להשתבש מוטב שזה יתבטא בכוס השבורה, ולא יותר מזה.

כידוע שכל מנהגי ישראל מיוסדים ומבוססים על התורה, וכבר בתורה עצמה אנו מוצאים שאבות העולם חששו לעין רעה. מסופר שכשאחי יוסף ירדו למצרים לרכוש אוכל, התורה כותבת (בראשית מב, ה) "ויבואו בני ישראל לשבור בתוך הבאים" אומר רש"י: "מטמינין עצמן שלא יכירום, לפי שצווה להם אביהם שלא יתראו כולם בפתח אחד אלא שיכנס כל אחד בפתחו כדי שלא תשלוט בהם עין הרע שכולם נאים וכולם גיבורים".

מהו עין הרע? המהר"ל מפרש שעין הרע הוא דבר מזיק טבעי שנוצר על ידי קנאת חברו. ובטעמי המנהגים (עמ' תקכט) מובא "שעין הרע בא מזה כשאדם רואה איזה דבר נאה או איזו גדולה בממון

או בבנים או בגבורה או בכל מעלה, והוא מתמיה מאד על מעלתו של זה, אף על פי שמתמיה באהבה זה לזה, אף על פי כן גורם רעה בזו שמתמיה".

אפשר להסביר זאת כך:

לעתים אב מעניק ממתק לאחד מילדיו ואומר לו: "אני נותן לך את זה בתנאי שתאכל את זה בסתר, כדי שהילדים האחרים לא יקנאו". אך מה קורה אם הילד אינו מציית ומנופף בממתק לעיני אחיו, מתגרה בהם שהוא קיבל משהו מיוחד? או אז באים האחרים להתלונן מדוע הם לא קיבלו. האבא אז ייקח בחזרה את הממתק ויאמר, "מכיון שלא ידעת ליהנות מזה בצורה שלא תצער את אחיך, אני נאלץ לקחת את זה בחזרה".

ניתן לומר שכך הדבר גם בעין הרע. כאשר הקב"ה מעניק ברכה מיוחדת, זה כדי שמקבל הברכה ייהנה ממנה אך לא יתגרה באחרים שלא קיבלוה. ברגע שמקבל הברכה מנופף במתנה שקיבל מבורא העולם, אזי מקנאים בו האחרים שלא זכו לקבלה. או אז עולים לכיסא הכבוד רגשות הקנאה, וייתכן שאבינו שבשמים ייקח את הברכה, משום שהיא לא ניתנה על מנת לקנטר אחרים.

<< הרבי

דגים לא סובלים מעין הרע

ויש להוסיף בזה:

בנוגע למעלת יום חמישי - איתא בגמרא⁵: "חמישי... נאמרה בו ברכה לדגים" - "פרו ורבו ומילאו את המים גו".

ואף שגם ביום הששי ישנה הברכה ד"פרו ורבו גו", ואדרבה: ברכת "פרו ורבו" דיום הששי היא "ברכה לאדם", שזהו ענין נעלה יותר מאשר "ברכה לדגים", ובלשון הגמרא שם: "ברכה דאדם עדיפא ליה" - אף על פי כן, ישנו עילוי מיוחד בדגים, כמאמר רבותינו ז"ל⁶ על הפסוק "וידגו לרוב בקרב הארץ", "דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם". ומזה מובן שישנו עילוי מיוחד ב"ברכה לדגים" - כמאמר רבותינו ז"ל⁷ "אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו", "בדבר הסמוי מן העין".

(7) תענית ה, ב.

(5) כתובות ה, א.
(6) ברכות כ, סע"א.

מקור 3 תלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף כ' ע"א (עם ביאור ותרגום אבן ישראל)

תלמידי רבי יוחנן שאלו אותו האם הוא לא פוחד מעין הרע. הוא ענה להם שהוא מזרעו של יוסף, ולכן אינו מפחד...

אָמְרוּ לוֹ חֲכָמִים לְר' יוֹחָנָן: אֵין אָדוֹנִי מְתִירָא מֵעֵין הָרַע? אָמַר לָהֶם: אֲנִי מְזַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֲנִי בָּא, שְׂאִין שׁוֹלֵטֶת בּוֹ עֵין רָעָה, שְׂכָתוֹב "בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת עָלֵי עֵין" (בראשית מט, כב), וְאָמַר ר' אָבִיהוּ כְּדָרְשָׁה: אֵל תִּקְרָא "עָלֵי עֵין", אֱלָא "עוֹלֵי עֵין" - שֶׁהֵם מְעוֹלִים וּמְסוּלָּקִים מִשְׁלִיטָתָהּ שֶׁל הָעֵין.

ר' יוֹסִי בְר' חֲנִינָא הֵבִיא רָאִיָּה לְכַךְ מִבְּרַכַּת יַעֲקֹב לְאַפְרָיִם וּמְנַשֶּׁה: "הַמְלֶאֶךְ הַגָּאֵל אֶתִּי מִכָּל רָע יִבְרַךְ אֶת הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בָּהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אָבִיתִי אֲבָרְהָם וַיִּצְחָק וַיִּדְגּוּ לָרֶב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ" (שם מח, טז), מָה דָּגִים שְׂבִיִּם הֵמָּן מְכַסִּין עֲלֵיהֶם וְאֵין עֵין הָרַע שׁוֹלֵטֶת בָּהֶם, כֹּךְ אִף זֶרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֵין עֵין הָרַע שׁוֹלֵטֶת בָּהֶם.

(באופן כללי, הגמרא (במסכת פסחים דף ק"י ע"ב) אומרת על הנושאים הללו "כללא דמילתא, כל דקפיד קפדי בהדיה, ודלא קפיד לא קפיד בהדיה, ומיהו למיחש בעי". כלומר, מי שחושש ומקפיד בדברים הללו של עין הרע וכיו"ב – אכן זה יכול יותר להשפיע עליו, ומי שאינו נוהג להקפיד בענינים אלו ואינו חושש כל היום מפני המזיקים – אין מקפידים עליו והדבר לא יזיק לו.

וכמו שהרבי כותב באחד מאגרותיו ('אגרות קודש' חלק י"ג עמ' צב): "ובמ"ש אודות פב"פ שחש לעין הרע וכו', הרי בענינים אלו כשאינן משימין לב לזה כלל והיסח הדעת בתכלית, מבטלים אותם".

*

לסיכום:

הרבי מסביר שברכת הפרו ורבו שנאמרה על הדגים ביום חמישי, נעלית יותר מהפרו רבו לאדם שנאמרה ביום שישי, משום שבדגים יש גם את המעלה שאין בהם עין הרע...

ג. עין הרע לא שולטת

לעתים אירע, שחסידי של הרבי – אשר עסקו רבות בבניית מוסדות חב"ד, ובמילוי שליחותו לקרב כל יהודי ליהדות בכל מקום שהוא – חשו שהצלחתם גדולה, אולי גדולה מדי. ייתכן שיהיו אנשים בעלי עינים צרה שיטילו "עין רעה" על הישגיהם. הם התלבטו אולי כדאי "להוריד פרופיל".

בחלק הבא של השיחה, הרבי מתייחס לכך:

<< הרבי

בעשיית טוב - לא לחשוש מעין הרע

ועל פי זה מובן הקשר המיוחד לדורנו זה - מכיון שנשיא דורנו שמו "יוסף", והרי "בתר רישא גופא אזיל".

ההוראה מכל האמור לעיל - בנוגע לפועל: כאשר תובעים שהעבודה תהיה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, נתינת צדקה למעלה ממדידה והגבלה, הפצת המעיינות למעלה ממדידה והגבלה, וכיוצא בזה - אין מה לפחד ולחשוש מ"עינא בישא". מה יאמרו הרואים, ובלשון הכתוב: "למה תתראו", כי: "אנן מזרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא ביה עינא בישא"!!!

וכאשר יהודי יוצא לעסוק בכל עניני העבודה והפצת המעיינות בתור "זרעו של יוסף" - הנה גם בהיותו "בקרב הארץ" נפעל הענין ד"וידגו לרוב", בריבוי שלמעלה ממדידה והגבלה, כלומר, לא זו בלבד שהיותו "בקרב הארץ" (מקום של העלם והסתתר כו') אינו פועל חלישות בעבודתו חס ושלום, אלא אדרבה: דוקא על ידי זה נפעל אצלו הענין ד"וידגו לרוב" - בריבוי גדול יותר ממה שהיה לולי ההעלם וההסתתר ד"בקרב הארץ", "כיתרון האור מן החושך וכיתרון החכמה מן הסכלות", ועד ש"כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ"!

הרבי הבליט את העובדה ששמו של הרבי הקודם – חותנו של הרבי – הוא יוסף, אותו שם של בנו של יעקב אבינו, שקיבל ברכה מיוחדת שלא תשלוט בו ובזרעו עין הרע. הרבי הסביר, שכאשר עושים דבר טוב בשליחותו של צדיק, אין לעין הרע שום שליטה.

מדוע שבט לוי היה הכי קטן?

וכפי שמצינו דבר נפלא בנוגע לשבט לוי - שהיה מועט באוכלוסין ביחס לשאר השבטים, דלכאורה תמוה ביותר: שבט לוי הוא השבט הנבחר מכל שבטי ישראל לעמוד לפני ה' לשרתו, ועליהם אומר הקב"ה "אני חלקך ונחלתך", "ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומך גורלי"⁸, ואם כן, כיצד יתכן שדוקא שבט לוי יהיה מועט באוכלוסין, "איך לא יהיו עבדיו וחסידיו ברוכי ה' כשאר כל העם"?

וידוע אחד הטעמים בדבר⁹ שכל בני ישראל שהיו בשעבוד מצרים, היתה אצלם הברכה ד"כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ", מה שאין כן שבטו של לוי שלא היה בשעבוד מצרים, לא זכה לברכה זו, ולכן "היו פרים ורבים כדרך כל הארץ". ומזה רואים את גודל הענין ד"כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ"!

שבט לוי לא סבל בשעבוד מצרים, הוא לא היה חלק מהגזירה של עבודת הפרך, ולכן גם לא זכה לברכה של כן ירבה וכן יפרוץ. הרבי לומד מכך, שדווקא כתוצאה מהקשיים שעברו על הרבי הקודם ועל תנועת חב"ד ברוסיה, ישנה ברכה מיוחדת להצלחה בשליחותו של הרבי.

ובנוגע לעניננו: לאחר כל הענינים שעברו על "זרעו של יוסף", החל מ"יוסף" עצמו - נשיא דורנו, עד למעמד ומצב ד"כאשר יענו אותו" למעלה מכל השערה ומדידה והגבלה - הרי בודאי שצריך להיות הענין ד"כן ירבה וכן יפרוץ", "וידגו לרוב", הן בנוגע לענינים גשמיים כפשוטם, ועל אחת כמה כמה בנוגע לענינים... דהפצת היהדות והמעיינות!

וזוהי ההוראה בנוגע לפועל - שאין להתחשב עם העובדה ד"כאשר יענו אותו", מה יאמרו הרואים, וכיוצא בזה, ולא זו בלבד שאין זה מבלבל ומפריע לעבודה, אלא אדרבה: "כן ירבה וכן יפרוץ"!

ובודאי יוצאים ידי חובת הענין ד"כאשר יענו אותו" - בענינים של מה בכך, בדיבור בעלמא כו', על דרך המבואר בכמה מקומות בנוגע לשעבוד מצרים, שתמורת הענין דעבודת פרך "בחומר ובלבנים" כפשוטו, יוצאים ידי חובה על ידי העמל והיגיעה בלימוד התורה, "בחומר - דא קל-וחומר, ובלבנים - דא ליבון הלכתא". כך שבזה מתבטא הענין ד"כאשר יענו אותו". וכתוצאה מזה - "כן ירבה וכן יפרוץ", החל מלימוד התורה בתכלית השלימות, "לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא", ומכיון

(8) כמבואר כרמב"ם סוף הל' שמיטה ויובל.
(9) רמב"ן במדבר ג, יד.

ש"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", מובן, שהענין ד"כן ירבה וכן יפרוץ" נמשך ונפעל גם בענינים של מעשה בפועל.

וכפשוטם של דברים: בני חיי ומזוני רויחי, ובכולם רויחי. הן מזוני רויחי, והן בני וחיי באופן דרויחי, הן ברוחניות הענינים, והן - ובעיקר - בענינים גשמיים כפשוטם.

משיחת כ"ף מרחשון ה'תשד"מ, רשימת השומעים בלתי מוגה.

תורת מנחם, ה'תשד"מ חלק א', ע' 478.